

Список використаної літератури

1. Проблема насильства в українських сім'ях: Соціологічне опитування / За ред. С.О. Павлиш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undp.org.ua/files/ua_5843415_JAN_violence_prez_fin_UKR.pdf.
2. Про соціальні послуги: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
3. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – 3-е изд., испр. и доп. – М., 2006.

Надійшла до редакції 28.05.2012

БОГАТИРЬОВА О.І.,

кандидат юридичних наук

(Поліцейська фінансово-правова академія,

м. Бровари Київської обл.)

УДК 343.281/84

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВИЛА ПРОБАЦІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто передумови створення в Україні державного органу, який би не тільки виконував покарання, не пов'язані із позбавленням волі, а й надавав допомогу засудженим, звільненим з установ виконання покарань.

Ключові слова: пробація, служба пробації, кримінально-виконавча інспекція.

Рассматриваются предпосылки создания в Украине государственного органа, который бы не только исполнял наказания, не связанные с лишением свободы, а и оказывал помощь осужденным, освобожденным из учреждений исполнения наказаний.

Ключевые слова: пробация, служба пробации, уголовно-исполнительная инспекция.

The backgrounds of organazing a state body in Ukraine not only for executing punishment not connected with depriving of liberty but giving help for imprisoned, released from places of confinement are considered in the article.

Keywords: probation, service of probation, criminal-executive inspection.

Сьогодні ідея створення служби пробації в Україні одна з найбільш обговорюваних як серед науковців кримінально-правової та кримінально-виконавчої спеціалізації, так і законодавців.

Зазначена тема постійно порушується на засіданнях Наукової ради при Державній пенітенціарній службі України, обговорюється на чергових семінарах з питань впровадження в Україні елементів пробації та створення відповідної служби, відбуваються регулярні парламентські слухання у Верховній Раді, що підтверджує цільову направленість держави до створення умов по формуванню зазначеної служби. Так, наприклад, у положеннях Концепції реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схваленої Указом Президента України від 25 квітня 2008 р. № 401/2008 наголошується на тому, що «потребує вдосконалення робота кримінально-виконавчої інспекції, на обліку в якій на даний час перебуває майже половина всіх засуджених і роль якої зростатиме у зв'язку з розширенням видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Таке вдосконалення має відбуватися за зразком служб пробації, що створені у багатьох європейських державах» [7].

У положеннях Концепції Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1511-р, вказано, що метою зазначеної Програми є у тому числі «подальше вдосконалення роботи Державної кримінально-виконавчої служби шляхом організації діяльності кримінально-виконавчої інспекції на засадах пробації» [6].

Існує й відповідний проект «Концепції впровадження і розвитку пробації в Україні», в якому вказано на необхідність створення відповідної служби у нашій державі, а також створення умов для більш широкого застосування кримінально-правових заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, та впровадження пробації.

Останнім часом у Міністерстві юстиції розгорнулася активна робота з підготовки законопроекту у сфері «пробації», що само по собі не можна не вітати. Проте хотілося б, щоб розроблявся зазначений документ не лише вузьким колом фахівців Міністерства, а й залучалися науковці та практики, які займаються даною проблематикою. Для прикладу наведемо зразок формування робочої групи по створенню Державної служби пробації у Латвії у 2001-2003 рр. У грудні 2001 р. було створено робочу групу Міністерства юстиції, яка підготувала Концепцію Державної служби пробації. Ця робоча група була створена за абсолютно новими принципами, її склад був нехарактерним для робочих груп того часу, особливо робочих груп Міністерства юстиції. До складу групи входили в основному практики (багато з недержавних організацій), за їх плечима вже була (і передбачалося, що буде й надалі) практична робота щодо пробації. Робоча група була дуже успішно укомплектована, і на тлі колишніх робочих груп позитивно виділилася високою продуктивністю роботи [11].

Першим та єдиним законопроектом про пробацію, який на сьогоднішній день зареєстрований у Верховній Раді України, є документ з аналогічною назвою «Про пробацію» від 26 листопада 2008 р. під № 3412. Як свідчать експертні висновки, надані щодо зазначеного законопроекту, він містить ряд недоліків та значних прогалин [3; 5; 10]. У Пояснювальній записці до законопроекту пропонувалося набрання ним чинності з 1 січня 2010 р. Він навіть пройшов перші читання, проте оперативно не доопрацьований і не прийнятий. Останній етап проходження – 07 вересня 2010 р., однак розгляд було відкладено. 07 лютого 2012 р. зазначений законопроект включено до порядку денного десятої сесії VI скликання Верховної Ради України, проте ще й у червні місяці 2012 р., за місяць до закінчення роботи десятої сесії, даний законопроект не був включений до основних заходів, які передбачає здійснити Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України. Можливо, воно й на краще, оскільки ще до цього часу точаться дискусії щодо перспектив розвитку відповідної державної структури. Більшість науковців, й ми в тому числі, переконані, що найдоцільніший шлях її створення має відбуватися через посилення та удосконалення чинної кримінально-виконавчої інспекції [1; 2; 9]. Одночасно з цим деякі вчені впевнені, що служба пробації повинна бути окремим органом, оскільки її функції набагато ширші і включають не лише соціальну допомогу засудженому, а й підготовку «соціальної доповіді» про його можливе виправлення без позбавлення волі [12].

Для відстоювання будь-якої позиції недостатньо лише її зазначити. Щоб вона була підтримана, необхідні переконливі аргументи. Тому для того, щоб зорієнтувати та схили опонентів на бік нашого бачення місця дислокації майбутньої служби апробації, пропонуємо розглянути факти, які на найближчі 5 років слугуватимуть підмогою для впровадження пробації в Україні:

1. Вже існуюча матеріально-технічна база кримінально-виконавчої інспекції.
2. Кваліфікований штат працівників кримінально-виконавчої інспекції, які вже мають досвід роботи зі спеціальним контингентом засуджених.
3. Певні напрацювання щодо взаємодії та налагоджені контакти кримінально-виконавчої інспекції з державними органами й установами та громадськими організаціями;
4. Здійснення майбутньою службою пробації не лише соціального супроводу засуджених, а й виконання ряду альтернативних покарань, частиною з яких на сьогоднішній день займаються кримінально-виконавчі інспекції.
5. Паралельно із виконанням покарань служба пробації в Україні займатиметься ще й питаннями виправлення та ресоціалізації засуджених, що відповідає одному із пріоритетних завдань у діяльності кримінально-виконавчої інспекції.
6. Недостатнє фінансування та постійне щорічне скорочення бюджетних коштів, які виділяються для функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України, тощо.

Оскільки ми відстоюємо позицію про те, що функцію пробації треба запроваджувати не шляхом створення нового органу, а на базі кримінально-виконавчої інспекції, то, відповідно, треба притримуватися й національної термінології, яку законодавець закріпив у ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), визначивши кримінально-виконавчу інспекцію як орган [8]. Але одночасно з цим ч. 1 ст. 11 КВК України, визначаючи органи виконання покарань, називає серед них і центральний орган виконавчої влади з питань виконання покарань, яким на сьогоднішній день указом Президента № 1085/2010 від 9 грудня

2010 р. визнано Державну пенітенціарну службу України. Тому нас жодним чином не повинна бентежити назва «служба пробації».

Отже, пропонуємо кримінально-виконавчу інспекцію перейменувати у «службу пробації» у зв'язку з розширенням функцій та повноважень першої та вимогами Європейського Союзу. А ч. 1 ст. 11 КВК України зі внесенням відповідних змін буде мати такий зміст: «Органами виконання покарань є: Державна пенітенціарна служба України, її територіальні органи й управління, служба пробації». Перед змінами ст. 13 КВК України та подальших пов'язаних із нею норм слід внести необхідні доповнення у відповідні частини та статті Кримінального кодексу України.

До речі, за кордоном на сьогоднішній день у цілому пробація являє собою скоріше соціальний інститут, спрямований на надання допомоги особам, які вчинили правопорушення, ніж кримінально-правовий інститут.

Однак у стратегії української кримінальної політики пробація більше концентрується навколо суду, колонії і звільнення з неї. Це при цьому, що ні Європейські пенітенціарні правила (Рекомендація № R (87) 3 КМРС від 12 лютого 1987 р.), ні Токійські правила (Рекомендація № R (85) 11 КМРС 28 червня від 1985 р.), ні Європейські правила пробації (Рекомендація № CM/R (2010) КМРС від 20 січня 2010 р.) не визначають підвідомчість відповідного виконавчого органу [4].

Результати оцінки діяльності Державної кримінально-виконавчої служби свідчать, що одним із основних факторів, який негативно впливає на роботу органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, є неузгодженість національного законодавства з питань діяльності Державної кримінально-виконавчої служби, зокрема кримінально-виконавчої інспекції, з європейськими нормами і стандартами [6].

Безумовно, що великого сприяння нам можуть надати міжнародні нормативно-правові акти у сфері пробації. Міжнародними організаціями прийнято значна кількість резолюцій, рекомендацій і правил, які так чи інакше пов'язані із розвитком в країнах Ради Європи і країнах – учасницях ООН інституту пробації у кримінальному судочинстві. Це в тому числі й Європейські правила пробації, які на сьогоднішній день можуть стати ґрунтовним документом при формуванні національного законодавства щодо створення служби пробації в Україні.

Комітет Міністрів Ради Європи 20 січня 2010 р. на 105 засіданні заміністрів прийняв Рекомендацію по Правилам пробації. Відразу необхідно зазначити, що ці Правила розроблялися на основі вже наявного досвіду існування пробації та відповідної служби, яка діє в Європі, і з метою досягнення необхідної єдності законодавства між державами Ради Європи, про що свідчить абзац другий самої Рекомендації [4]. Україна, у свою чергу, може скористатися перевіреними на досвіді нормами та запозичити їх при прийнятті національних законів.

Відповідно до понять, визначених у цих Правилах, пробація належить до процесу виконання у суспільстві покарань та заходів, передбачених законом і призначених правопорушнику. Вона включає широке коло заходів та засобів виховного впливу, таких як нагляд, контроль і надання допомоги, метою яких є залучення засудженого до суспільного життя, а також забезпечення безпеки суспільства.

А під службою пробації розуміється будь-яке відомство, передбачене законом для здійснення вищезазначених цілей і завдань. Залежно від національних особливостей діяльність служби пробації може включати функції щодо подання інформації та рекомендацій до суду та інших зацікавлених відомств для надання їм сприяння у прийнятті обґрунтованого й справедливого рішення; надання допомоги і підтримки засудженим, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, у підготовці до звільнення та соціальної адаптації; контролю і надання допомоги достроково звільненим; проведення заходів у рамках відновного правосуддя; надання допомоги жертвам злочинів.

Дані Правила, спираючись на багаторічний західний досвід, чітко дають зрозуміти, що функції пробації не обмежуються тільки наданням допомоги затриманим і наглядом за звільненими. Вони поширюються на всі стадії кримінального процесу починаючи з арешту підозрюваного і закінчуючи винесенням вироку та його виконанням. Майже у всіх європейських країнах організація, підготовка, виконання альтернативних санкцій, включаючи моніторинг і нагляд, стали основними завданнями служби пробації. При цьому активно використовується громадський потенціал.

Впровадити зазначені функції у діяльність майбутньої української служби пробації й законодавчо їх закріпити цілком можливо, але за умови, по-перше, поетапного введення кожної окремої функції, по-друге, з обов'язковим проведенням спеціальних соціальних, психологічних і правових досліджень; по-третє, з паралельним вивченням зарубіжного досвіду, й особливо у країнах колишнього Радянського Союзу через спільність джерел сучасного законодавства та схожість кримінально-правових та кримінально-виконавчих проблем. Особливо необхідно звернути увагу на Російську Федерацію та Республіку Казахстан, які майже одночасно здійснюють відомчу законотворчість у сфері пробації.

У лютому 2012 р. в Республіці Казахстан набув чинності Закон «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Республіки Казахстан з питань служби пробації». Зазначений документ ввів поняття «пробація» і «пробаційний контроль», та, по суті, передбачив створення служби пробації кримінально-виконавчої інспекції.

Щодо Росії, то там найближчим часом планується прийняття відразу кількох федеральних законів: «Про пробацію у Російській Федерації та систему органів й організацій, які її здійснюють», «Про службу в органах та установах системи пробації», «Про соціальні гарантії офіцерам пробації», а також змінити у зв'язку з цим низку федеральних законів. Тут слід звернути увагу, що положення проектів про саму службу передбачається ввести з 1 січня 2013 р., про контроль за умовно-достроково звільненими – з 1 січня 2014 р., про соціальну адаптацію – з 1 січня 2015 р., а про «досудову» пробацію – лише у 2016 р. Зазначений порядок, на нашу думку, має цілком логічне пояснення й продовження.

Щодо України, то згідно з Концепцією реформування Державної кримінально-виконавчої служби України від 2008 р., на першому етапі (з 2008 р. по 2012 р.) мають бути проведені заходи, спрямовані на вивчення та впровадження позитивного досвіду європейських держав у сфері виконання кримінальних покарань (створення умов для діяльності служби пробації). До закінчення періоду першого етапу залишилося півроку. Державна пенітенціарна служба як головний втілювач зазначеної Концепції з Генеральним директором з прав людини і норм права Ради Європи за підтримки Шведської агенції розвитку SIDA розпочала реалізацію проекту «Підтримка в'язничної реформи в Україні на 2012–2014 роки» (компонент «Впровадження в Україні елементів служби пробації»), який спрямований на впровадження в Україні елементів пробації, розробку методик роботи та програм навчання офіцерів пробації, підготовку відповідних навчальних програм для персоналу кримінально-виконавчої інспекції. Пілотними регіонами даного проекту визначено Харківську область, м. Київ та Київську область. У рамках зазначеного проекту у 2012 р. заплановано проведення дослідження з вивчення причин та умов скоєння засудженими повторних злочинів, проведення навчальних семінарів для працівників кримінально-виконавчої інспекції з метою ознайомлення із засадами діяльності європейської служби пробації. Такі навчальні семінари вже були проведені 24–25 січня 2012 р. у м. Києві; 27–28 березня 2012 р. у м. Львові, також з 19 по 24 березня 2012 р. міжвідомча делегація від Державної пенітенціарної служби здійснила п'ятиденне службове відрядження до Великої Британії із метою відвідування підрозділів служби пробації Уельсу і Лондона, де ознайомилася, вивчила досвід та запозичила позитивні сторони роботи англійської служби пробації.

На другому етапі (з 2013 р. по 2017 р.) реалізовуватимуться основні заходи щодо реорганізації органів, які б відповідали європейським стандартам, та забезпечення сталого функціонування служби пробації.

Наша думка схиляється до того, що для України буде доцільніше та економічно вигідніше почати не з прийняття законів, положень та інструкцій по пробації та її служби, а з розроблення єдиного механізму виправлення і ресоціалізації засуджених, який би починався з моменту засудження особи й тривав увесь час виконання й відбування покарання, аж до повного «одужання» особи. Поки що слід почекати й не вводити функцію «соціальної доповіді» у роботу служби, а перемістити цінності роботи кримінально-виконавчої інспекції (майбутньої служби пробації) з виконання і контролю на виправлення, соціальну допомогу, адаптацію та ресоціалізацію засуджених. Для цього після вироблення єдиного бачення можливих засобів і заходів із виправлення і ресоціалізації звільнених з установ виконання покарань паралельно із законодавчою роботою стосовно пробації слід здійснювати закріплення правових основ щодо соціальної допомоги засудженим та відпрацювання можливостей надання такої допомоги.

Список використаної літератури:

1. Беца О.В. До питання про створення служби пробачії в Україні // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 2002. – С. 34-39.
2. Богатирьов І.Г. Чи потрібно реформувати кримінально-виконавчу інспекцію у службу пробачії? // Віче. – 2007. – № 2. – С. 15-17.
3. Експертний висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради від 29.07.2009 р. по Проекту Закону України «Про пробачію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=33788&pf35401=147642.
4. Європейські правила апробачії: Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 20 січня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/probationofficerru/home/novosti/opyt-drugih-stran>.
5. Зауваження і пропозиції Верховного Суду України до законопроектів «Про пробачію» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження пробачії)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viaduk.net/clients/vs.ns7/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/c97630c4426c073ec22575510037578a?OpenDocument>.
6. Концепція Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1511-р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3087.
7. Концепція реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: Указ Президента України від 25 квітня 2008 р. № 401/2008. // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 18. – Ст. 589.
8. Кримінально-виконавчий кодекс України // ВВР. – 2004. – № 3. – Ст. 21.
9. Львович В. А. Концептуальні питання реформування кримінально-виконавчої системи України // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 2002. – № 7. – С. 3-12.
10. Проект Закону України «Про пробачію»: Вноситься народним депутатом України В.Д. Швецем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=33787&pf35401=130579.
11. Юревичус І. Дорога до латвійської служби пробачії // Питання ювенальної юстиції. – 2009. – № 1 (21).
12. Яковець І. С. Про деякі аспекти концепції державної політики у сфері виконання кримінальних покарань // Аспект. – 2007. – № 1. – С. 33-36.

Надійшла до редакції 19.06.2012

ДЯЧКІН О.П., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.35

**ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ: СУСПІЛЬНА
НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ І КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

Досліджено поняття «службова особа», «посадова особа», «службове становище», «службові повноваження», «зловживання владою», «зловживання службовим становищем», останні зміни кримінального законодавства у сфері службової діяльності, запропоновано рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства про відповідальність за службові злочини та його застосування.

Ключові слова: *службова особа, службове становище, службові повноваження, суспільна небезпечність, кримінальна відповідальність.*

Исследуются понятия «служебное лицо», «должностное лицо», «служебное положение», «служебные полномочия», «злоупотребление властью», «злоупотребление служебным положением», последние изменения уголовного законодательства в сфере служебной деятельности, предлагаются рекомендации по усовершенствованию действующего законодательства об ответственности за служебные преступления и его применения.

Ключевые слова: *служебное лицо, служебное положение, служебные полномочия, общественная опасность, уголовная ответственность.*

The concepts «Official person», «Public servant», «Official position», «Official plenary powers», «Misfeasance», «Cumshawing» and last updates of criminal statute in the field of official activity are probed in the article; recommendation on the improvement of current legislation about responsibility for official crimes and his application are offered.

Keywords: *official person, official position, official plenary powers, public danger, criminal responsibility.*

